

HOE JE VAN JE DOCHTER MOET HOUDEN

HILA BLUM BIJ DE BEZIGE BIJ

Het bezoek (2014)

Hila Blum

Hoe je van je dochter moet houden

Vertaald door Hilde Pach

2022

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM

De vertaler ontving voor deze vertaling een projectsubsidie
van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

De plot van het boek, de personages die erin voorkomen en hun namen zijn allemaal ontsproten aan de verbeelding van de auteur. Elke overeenkomst tussen de plot van het boek en gebeurtenissen uit de werkelijkheid, evenals tussen de personages en hun namen en levende of overleden personen en hun namen is strikt toevallig.

Verspreid door het boek staan in cursief citaten uit verscheidene bronnen. Achter in het boek is een bronnenlijst opgenomen.
© Alle rechten op de citaten zijn voorbehouden aan de auteurs ervan en/of de (overige) rechthebbenden.

Copyright © 2021 Hila Blum
Published by arrangement with The Deborah Harris Agency
Copyright Nederlandse vertaling © 2022 Hilde Pach
Oorspronkelijke titel *Ech leëhov et bitcha*
Oorspronkelijke uitgever Kinneret, Zmora,
Dvir – Publishing House Ltd.
Omslagontwerp bij Barbara
Omslagbeeld © Leanne Shapton
Foto auteur Omer Armoni
Vormgeving binnenwerk Perfect Service, Reeuwijk
Druk en bindwerk GGP Media GmbH, Pößneck
ISBN 978 94 031 6671 1
NUR 302

debezigebij.nl

Bij de productie van dit boek is gebruikgemaakt van papier dat het keurmerk van de Forest Stewardship Council (FSC®) mag dragen. Bij dit papier is het zeker dat de productie niet tot bosvernietiging heeft geleid.

Voor mijn ouders, mijn geliefden

De eerste keer dat ik mijn kleindochters zag, stond ik aan de overkant van de straat. Ik durfde niet dichterbij te komen. In de buitenwijken van Groningen zijn de ramen groot en laag, ik schaamde me over het gemak waarmee ik bereikt had wat ik zocht, ik schrok ervan dat ze zo'n gemakkelijke prooi waren voor mijn blikken, maar ook ik was onbeschermd, als ze even een beetje opzij zouden kijken, zouden ze mij daar zien.

De meisjes hielden zich niet bezig met wat er buiten gebeurde. Ze waren druk met zichzelf, met hun kleine zorgen. Meisjes met fijn, blond haar dat door je vingers liep als meel. Ze waren alleen in de huiskamer, te dicht binnen mijn bereik. Desgevraagd zou ik mijn aanwezigheid daar niet kunnen verklaren. Ik ging weg.

Ik wachtte totdat het buiten donker zou worden en de lichten in de kamers zouden aangaan. Ditmaal stond ik dichterbij het huis, ik aarzelde nog even en ten slotte stak ik de straat over. Ik tikte bijna op het raam. Ik stond versteld van de eenvoud waarmee daar nu alle gezinsleden rondliepen. Zo herinnerde ik me mijn dochter niet, ik was verbluft door haar intense tastbaarheid. Ik fluisterde haar naam alleen om het te begrijpen: 'Lea, Lea.' Ik stond daar, niet lang, een paar minuten. Lea's dochters, Lotte en Sanne, zaten aan de eettafel en bewogen toch onafgebroken, verplaatsten het gele licht van het huis alle kanten op. Haar man Johan stond met zijn

rug naar me toe in de keuken, zorgde voor het avondeten. Lea bewoog zich van kamer naar kamer, werd doorsneden door het kruis van het raam, verdween en dook weer op in een andere kamer, trad buiten de werkelijkheid alsof ze echt door muren heen liep. De open haard in de huiskamer brandde niet, en desondanks straalde hij warmte uit. Straalde hij thuis uit, dat was het. En er waren overal boeken, ook in de keuken. De woning zag er vriendelijk uit, alles was bedoeld om de onschuld van natuurlijke materialen in herinnering te roepen, de houtachtigheid van bomen in het bos, de donzigheid van wolken in de lucht. En omdat ik naar mijn dochter en haar gezin keek zonder dat ze het wisten, bedreigde het gevaar juist mij, de naaktheid van hun leven straalde mij toe met haar gevaarlijke schittering.

Een vrouw die ik niet kende, ik had jaren daarvoor in een boek over haar gelezen, een vrouw uit Dublin, had elf broers en zusters, en toen ze volwassen was en trouwde, kreeg ze twee dochters. Haar kinderen *hebben nog nooit alleen over straat gelopen* en *hebben nooit een bed gedeeld*. De vrouw vertelde verder niet veel over haar dochters, en ik begreep dat ze de bedoeling had te zeggen dat ze van hen hield, en tegelijkertijd te zeggen dat ze niet wist hoe ze van hen moest houden. En dat het daarom ging, het probleem van de liefde. Dat ze het probeerde.

Ze gingen met vakantie, de vrouw en haar man en de dochters, een gezinsreis met de auto, er werd wat gesteggeld en de vrouw keek in de achteruitkijkspiegel en zag haar oudste dochter recht voor zich uit staren. Ze merkte op dat haar dochters mond op een of andere manier was ingevallen en zag *met een vreselijke voorkennis wat er met haar gezicht mis zou gaan*. In die woorden. Het *ding dat haar aantrekkelijkheid weg zou grissen*, vertelde ze, *vroeg of laat*, misschien zelfs *voordat ze volwassen was*. En de vrouw dacht: *Ik moet zorgen dat ze gelukkig blijft*.

Toen ik over haar las, had ik zelf al een klein meisje, Lea, anderhalf jaar oud, een peuter vol energie, praatgraag en luidruchtig. Met haar babyoortjes, maar ook de oren van haar vader, ik noemde haar misthoorn. Meir en ik stonden versteld over onze misthoorn. Ik gaf haar nog tientallen na-

men. Ik verlangde naar haar elk moment van de uren dat ik in de studio werkte, en sloot haar stevig in mijn armen als we elkaar weer zagen. Ik hield moeiteloos van mijn babydochter. Ook haar vader was verliefd op haar, en we spraken elke avond nadat ze was gaan slapen over haar, bedankten elkaar voor het kind. Ik schonk haar alles waaraan het mij had ontbroken, en nog veel meer, en het kind hield ook van mij.

Alles wat te maken had met de baby – het kwijl dat over haar kin en haar hals liep en over de halsopening van haar bloesjes, de luiers die zwaar waren van de plas, de pus van de ontstoken oogjes en alles wat uit haar neus kwam – alles aan Lea vond ik goed. Soms als ik naar haar keek of aan haar rook, liep het water me in de mond. Ik had zin om mijn tanden in haar te zetten. Ik ga je opeten, zei ik dan tegen haar, ik verslind je gewoon. En Lea lachte. Ik kietelde haar om nog meer van die luidruchtige lach te horen, en als mensen om ons heen blikken naar ons wierpen, schaamde ik me niet, integendeel.

Toen ze vier jaar was, wilde ik nog een baby. Ik zei tegen Meïr: stel je voor, twee Lea's. Het leek erop dat ik alleen met die woorden al tegen hem zei: stem er niet mee in. En hij stemde er niet mee in. Ik was daar maandenlang boos om en uiteindelijk raakte de zaak in het vergeetboek. Meïr bereikte de vijftig, we verhuisden naar een ruime woning, hadden een goede baan, sliepen 's nachts goed, hadden de vier-, vijf-, zes-jarige Lea, het ontbrak ons aan niets, en Lea groeide op.

Meïrs jongere broer, Jochai, die net als Meïr op latere leeftijd vader werd, vertelt mij over zijn dochter. Toen ze zeven was, scheidde hij van zijn vrouw, en nu is het meisje acht, en terwijl hij haar naar bed brengt en haar op haar voorhoofd kust en haar stevig instopt, begint hij haar al te missen. Elk moment verdwijnt ze een beetje meer, en hijzelf is achtergebleven tussen wat ze was en wat ze zal zijn en is altijd bezorgd. We zitten te praten in een cafeetje in het centrum van de stad – tot Meïrs dood spraken we nooit echt met elkaar, in mijn aanwezigheid was Jochai altijd gereserveerd – en als ik 's avonds weer thuiskom, ben ik onrustig. Ik lees een boek over een vrouw, niet degene die in Ierland woonde met de dochters die niet alleen de straat op gingen, een andere, een Française, wier dochter als jong meisje twee jaar in de gevangenis had gezeten. In het verhaal van de dochter, verteld vanachter de tralies, getuigt ze ervan dat haar ouders van haar hielden. *Te veel misschien wel*, en zo leek de verwarring voort te komen uit de vraag of ze haar aardig gevonden hadden. Ik leg het boek weg, het ligt minutenlang omgekeerd naast me, en ik denk dat ik er niet meer in ga lezen. *Toen ik opgroeide*, schrijft de dochter over haar moeder, *werd ik voor haar de andere kant van de muur*.

Ik denk aan Lea toen ze veertien was, toen ze vijftien was, de gevaarlijke jaren. Honderden malen heb ik naar haar gekeken, duizenden malen, en heb ik gedacht: je maakt me sprac-

keloos. Soms zei ik tegen haar: je bent zo mooi dat iemand er gek van kan worden, en dan rolde Lea met haar ogen en trok een strak gezicht, en ik wist dat ik haar met mijn liefhebbende blik, blind voor haar gebreken, teleurstelde. En toch ging ik door. Ik hield niet op. Ik ging niet akkoord met de muur tussen ons.

Ik wil in één keer over Lea schrijven, alles. Maar de bottleneck van de taal.

Ik zou over Lea willen schrijven zonder woorden en dat kan niet.

In films zie je het vaak. Een gezin zit samen in de auto, de vader rijdt, de vrouw is van een aantrekkelijk nonchalant soort schoonheid, de twee levendige kinderen zitten achterin en iedereen zit te praten. Dat is het leven ervóór en er staat iets ergs te gebeuren. Overvallers. Een duister geheim uit het verleden. De ingevallen mond van je dochter.

Hoewel ik ooit een Scandinavische film gezien heb die zich beperkte tot een tragedie van subtiliteiten. Ik heb hem drie keer gezien, ik vond het belangrijk om alles te begrijpen. Het gezin was met vakantie in een skioord – vader, moeder, zoon en dochter. Ze waren alle vier mooi, maar niet té, een acceptabele schoonheid, en het was duidelijk dat hun fysieke leven niet helemaal vrij was van zorgen. En wat dit gezin overkwam, de gebeurtenis die een klap gaf op het omhulsel van het leven en daar een netwerk van barsten en breuken teweegbracht, was een sneeuwlawine die een paar seconden duurde. Het gezin zat in een restaurant op de flank van een berg, en de lawine rolde op hen af totdat die op een afstandje tot stilstand kwam, en nadat ze van hun stoelen gesprongen waren om dekking te zoeken, gingen ze allemaal weer aan het tafeltje zitten en vervolgden hun maaltijd. Maar de klap was dodelijk, het kwaad was geschied, want tijdens de lawine was de vader snel van zijn stoel gesprongen om zichzelf in veiligheid te brengen, terwijl de moeder meteen was opgevlogen om de kinderen te beschermen, hen had vastgegrepen

en zich over hen heen had gebogen. En dat, de wetenschap dat haar man zichzelf in veiligheid had gebracht en hen in de steek had gelaten, kon de jonge vrouw niet te boven komen. En vanaf dat moment bleek, gedurende de hele film, met Scandinavische ingetogenheid, de diepte van de breuk.

Ik zou nog weleens meer films willen zien over een leven dat op die manier, bijna vanzelf, verkeerd loopt, en geen films over luidruchtige klappen van het leven. Ik zou willen horen over ons soort gezin, van Meir en van Lea en van mij, over fouten die gemakkelijk gemaakt zijn en die desondanks onvergeeflijk gevonden worden, de gewone ongelukken, bedoel ik, de zonden van de wil.

In het eerste jaar van Lea's leven kwam mijn moeder vaak bij ons op bezoek, nooit met lege handen, altijd met dozen vol eten dat ze voor ons had klaargemaakt en met cadeaus voor Lea die ze had gekocht voor exorbitante prijzen (ze haalde de prijskaartjes er niet af). Ze ging dan op de bank zitten met Lea op schoot, ze klakte met haar tong tegen haar en wiegde haar heen en weer, of ze zat naast haar op het vloerkleed en zwaaide naar haar met twee handen, en als ze uitgespeeld waren gaf ze haar te eten, bracht het lepeltje naar haar mond en veegde meteen haar kin schoon, lepeltje en schoonvegen enzovoorts. Ik wachtte het moment af dat mijn moeder buiten zichzelf zou raken en dat haar hart zou overlopen. Hoe kon je Lea weerstaan? Ze zou haar laten smelten.

Mijn moeder hielp me met alle babyzaken, evenals Meïr. Elke ochtend maakte hij Lea klaar voor vertrek en soms bracht hij haar ook naar de oppas; tussen de middag haalde ik haar altijd op, en totdat hij terugkwam van de universiteit brachten we de tijd samen thuis door, met zijn tweetjes of met mijn moeder erbij. En dan kwam Meïr binnen en stortte zich op de baby, bombardeerde haar met omhelzingen, met vreugdekreten, met vragen, met het eisen van kusjes en nog meer kusjes, met stampvoeten als hij niets anders meer wist, en de onder kusjes bedolven Lea lachte en lachte. Maar meteen nadat hij was binnengekomen, hoogstens een paar minuten later, ging mijn moeder ervandoor, de deur

viel achter haar dicht en ik bleef alleen achter om naar hen te kijken, naar de vader en zijn dochter die plezier maakten op de banken. Mijn moeder wilde het niet zien, ze was niet in staat daarvan onder de indruk te raken. Ik kon niet zo'n plezier maken met Lea, brullen en loeien naar haar, zulke geluiden maken, maar ik was helemaal in de ban van hen. Ook al overschreed Meïr soms de grens, het kwam voor dat Lea zo moest lachen dat haar kreten van genot klonken als het begin van huilen.

Ik maakte onophoudelijk foto's van Lea. De ontdekking van Amerika, de maanlanding, onze oudste kinderen. Het spreekt vanzelf dat de wereld zijn adem inhoudt. Maar er zijn nog jaren voor nodig voordat het lukt naar die albums uit de kindertijd te kijken en de manieren te herkennen waarop onze liefde voor onze kinderen de werkelijkheid verdoezelt en in onze ogen mooier maakt. De eerste dagen van haar leven was ze angstwekkend bleek, bijna doorzichtig, een zak melk. Ze was vreemd. En nog steeds slaat mijn hart een slag over bij de stoutmoedigheid van haar uitdrukking op die foto's, haar gevoel van eigenwaarde, echt vanaf het begin. En in elk geval, pas later heb ik het begrepen, heb ik begrepen dat ik geleerd heb hoe je van kinderen van anderen moet houden, en dat mijn liefde voor Lea het omgekeerde van leren was, het was het vergeten van alles.

Buiten de foto pers ik sinaasappelsap voor Lea, en op de foto drinkt ze al met angstvallige slokjes uit haar roze plastic beker. De zuurheid past bij haar en dat is een beetje lachwekkend. De vitaminen stromen bij haar naar binnen, worden opgenomen en doen daar hun werk, voor mijn ogen wordt ze gezond zonder dat ze ooit ziek is geweest. En ook 's nachts, als ze slaapt, voel ik de groei, de warmte van het kacheltje en de bolling (en als ze in bed ligt, lijkt ze onwaarschijnlijk lang). Heel af en toe, als ze inderdaad ziek is – een verkoudheid of een infectie – wordt er onder haar huid een ander temperament ontstoken. Ze is nooit zwak of wazig, integendeel, hoge koorts maakt haar wilder, onherkenbaar praatlustig. Ik denk dat het een manie is. Haar ogen branden, haar gezicht is vuurrood en haar stem is diep en hees. Ze maakt me bang. Op die momenten begrijp ik dat ik niet in staat ben iets voor haar te doen, dat ze zich heeft teruggetrokken in de armen van haar lot, maar na een dag, hooguit twee dagen, komt alles altijd weer tot rust. Mijn moeder belt weer op om te vragen hoe het met haar gaat, ze is erg bezorgd, haar veertig jaren als verpleegster in het ziekenhuis hebben haar veel geleerd over de grillen van het lot, hoge koorts bij peuters maakt haar bang, elke vorm van overmaat, dat heb ik al verteld. Lea is helemaal in orde, verzeker ik haar. De koorts is gezakt en ze slaapt.

De volgende ochtend zit Lea weer vrolijk in haar kinder-

stoel. Voor het eerst hebben we een digitale camera gekocht, en nu kan ik haar zo vaak fotograferen als ik wil, telkens weer, zonder dat het iets kost. In een bepaalde belichting zijn de ogen van mijn dochter op de foto leeg, zo blauw zijn ze. Ik heb bruine ogen en haar vader ook. De blauwe kleur van de ogen van onze dochter reist onwaarneembaar door ons lichaam, de ontmoeting van een erfelijkheid die twee generaties van ons verwijderd is. Mijn grootmoeder van moederskant had blauwe ogen, en Meïrs grootvader van vaderskant ook. In zulk licht staat ook Lea's haar heel blond op de foto, bijna geel. Die duivelsfoto's verwijder ik meteen, en uit de overige kies ik de mooiste om ze daarna aan mijn moeder te laten zien. Een uur later, als we op weg zijn naar de kinderopvang, wil de gezonde Lea weer overal op drukken. Het lichtknopje in het trappenhuis. Het knopje van de lift. De afstandsbediening van de auto. En ook 's middags op de terugweg – drukken op de toetsen van de geldautomaat, de bankbiljetten eruit trekken, de munt in het winkelwagentje stoppen, een handtekening zetten op het bonnetje van de creditcard. Op drieënhalfjarige leeftijd kan ze haar naam al schrijven, en een handtekening heeft ze ook, krullerig, een cadeaulint. Thuis schrijft ze telkens weer op papieren: Lea, Lea, Lea. Ze vraagt niet om andere woorden te leren schrijven.

Ik zeg dat het probleem van de liefde niet nogmaals is opgekomen. Alle maanden van de zwangerschap werd ik gekweld door de raadsels van de liefde, maar vanaf het moment dat mijn dochter ter wereld kwam, loste ik alles op. In de lange middaguren dat we met zijn tweetjes thuis waren, belde ik mijn moeder en vertelde haar hoe geweldig Lea was. Ik bleef hardnekkig doorvertellen, gaf haar niet de kans om van onderwerp te veranderen, wilde niet luisteren naar haar verhalen voordat zij de mijne had gehoord, en vond manieren om dat te doen zonder dat ze het doorhad. Tegen de verkoopster bij de kruidenier aan het eind van de straat zei ik (met te luide stem; mijn stem gehoorzaamde toen niet altijd aan de beoogde sterkte): wat heb ik eigenlijk gedaan in mijn leven voordat mijn dochter geboren werd? Ik wilde zeggen dat ik me niets herinnerde, alles was uitgewist, ik was opnieuw geboren met het kind. Tegen mijn moeder kon ik zulke dingen niet zeggen, ik zou ons allebei in verlegenheid brengen, zij zou in mijn woorden alles horen wat ze vreesde te horen. Maar dat was verliefdheid, ik was verliefd, ik wilde iedereen mijn liefde voor Lea in de oren schreeuwen en tegelijkertijd kon niemand me wat schelen. Ik was gelukkig, ik genoot van de uitvinding van mijn eigen moederschap. De ontelbare knuffels, de zachte kusjes, de liefkozende woordjes en geluidjes. Ik gaf haar de borst op elk moment dat ze wilde, dag en nacht. Ze viel in slaap en werd wakker naar eigen be-

hoefte. Ik wilde geen enkel instructieboek. Ik snoof aan haar sokjes en haar broekjes voordat ik ze in de wasmachine stopte, rook aan haar vettige haar, haar ochtendadem, al haar zoete stank. Ze kroop met blote voetjes door de zandbak, vlijde zich tegen de vacht van de honden uit de buurt. Ik negeerde alle beperkingen, alle regels, en bleef dat hardnekkig demonstreren aan mijn moeder, de liefde voor mijn dochter die ik helemaal alleen had uitgevonden, volstrekt anders dan de liefde van mijn eigen moeder.

Het kwam maar heel zelden voor dat ik boos was op Lea. Ik zeg dat het geen boosheid was, niet in de eerste jaren en ook niet daarna. Het kwam voor dat ik moe van haar werd, en dan vertrok ik mijn gezicht en verhief mijn stem, maar vanbinnen was ik niet boos. Ik vond het leuk. Eigenlijk zeg ik dat ik ook daarvan genoot. Haar een beetje op te voeden, haar de les te lezen, de moeder te zijn. Maar in één ding was ik heel streng: als de boze Lea haar armpjes in de lucht zwaaide en ermee op mijn been of mijn borst sloeg of ze kwaad in mijn zij liet neerkomen, pakte ik haar stevig bij haar ellebogen en zei: nee! Je mag nooit mama slaan! Ook niet voor de grap! En dan barstte ze in huilen uit. Maar na een paar van die pogingen durfde ze me niet meer te slaan. En toch, beledigd ben ik nooit door haar. Als ze zachtjes zei, niet bedeesd, volkomen doelbewust: ‘Ga weg hier, laat me met rust’, dan kon ik haar niet aankijken, dan draaide ik haar langdurig de rug toe en dan werd ze zielig.

Ik lees een boek over een moeder die het gehuil van haar kinderen niet meer kan verdragen, en plotseling zijn er overal moeders zoals zij, in de speeltuinen, in de rij bij de supermarkt, op straat, in wachtkamers. Ik merk hen op aan de oppervlakkige ademhaling, aan de stem van ik tel tot tien. De waanzin die het onderspit delft tegen nukkigheid. Uiteindelijk zijn het niet de kleverige handen of de vieze, vochtige kreukels of de eindeloze kringloop van het voeren en luiers verschonen en het kwaadaardig languit op de grond gaan liggen onder de ogen van vreemden op straat. Wat de doorslag voor hen geeft, is het huilen.

Lea huilde af en toe, maar alle baby's huilen soms. En zij was altijd een goed kind. Een kind zonder boosheid. Ze praatte alleen hard, ze had een krachtige stem, en regelmatig moest ik haar op straat of bij vrienden thuis gegeneerd tot stilte manen. Een beetje zachter, Lea. Ook dat was geen probleem. Gêne is een simpel mechanisme, en Lea begreep het, kinderen begrijpen zulke dingen moeiteloos.